

in het werk
er zegt: ik
ik geef het
durft zien
„groot“ te
tam in den
het lezen

en Fransch
in zijn on-
scheidenlijk
in den per-
gt. In dien
gelaat“ van
rijvers de
de lezers
ld, hoe on-
erigens zoo
n en lezen
zamen cul-
het gelaat,
d heerscht.

ie voor het
Indien de
en Christe-
e benaming
houd geven
r het eigen
ystenkring
aartvoor het
en het Ver-
kringen in
r beide ge-

sele auteurs
aanleiding
een klank
t antwoord
namen, die
a elkaar en
letterkundig
t jaar zoo-

van gedach-
Athene, By-
orzaamheid
rwen klank
nen? Vrees

NSDORP.

VI. (Slot-
ormatie“ van

dat de taal
s. In deze
teekenissen
cht (denk
im.?) Spre-
moedertaal,
den Chris-
nerde aan
den knecht
op, dat Jo-
oen tevens
wegneemt,
felijke aan-
lf onze on-
el wel met
niewtesta-
aanvragen,
ische nader

m, dat Jo-
vervulling
chlam van
lat juist de
Lam van
en met het
dergelijke
later eens
roepen. Hij
brood van
echtstreeks
el, dat de
met het
deling van
(Joh. 8:31
heeten het
dan met
tocht werd
dat Lam
et van God
uom van
het Egypt-
rband niet

30 Nov. '34), komt een brief voor, door Prof. W. ont-
vangen. Prof. W. verklaart, dat de geciteerde inhoud
volkomen juist zijn standpunt weergeeft (met uitzonde-
ring van 'gebruik van 'woord persoonlijkheid voor
persoon).

Welnu, we mogen dat dus als een korte inhoud van
Prof. W.'s meening zien. En dan geeft het ons aanleiding
nog enkele dingen heel in 'kort aan te duiden.

a. „In de Anthropologie ontstaat de menselijke
natuur volledig (naar de oude opvatting: lichaam,
lager en hooger zieleleven). Wacht even: dat is de
meening van Prof. W. niet. Ja — zeker er zijn gelijke
woorden!

Maar: naar de oude opvatting bestaat de menselijke
natuur niet uit lichaam, lager en hooger zieleleven,
maar uit lichaam en onsterfelijke ziel A).

b. Dat lager en hooger zieleleven — wat is dat? Er
moet toch of een drager van eigenschappen (hier ook
hoogere „geestelijke“ eigenschappen) zijn — dan is Prof.
W. toch trichotomist of er kan — ondanks het activee-
ringsprincipe toch t.o.v. het zieleleven gesproken worden
van een psychologie zonder ziel. Want dat hoogere
zieleleven — wat is dat? B) Indien Prof. W. meent dit
door het activeeringsprincipe en dan door het geestelijk
worden C) van het psycho-somatisch totaal door de
verbinding met het ik te kunnen verklaren — dan loopt
Prof. W. vast — afgedacht van andere psychologische
bewaren, met de naturen van Christus.

c. „In de Christologie is de geheele menselijke
natuur volledig (lichaam, lager en hooger zieleleven)
uit Maria;“

Ja maar een hooger zieleleven zonder ziel, zonder
onsterfelijke menselijke ziel...

Dit slot-artikel van Prof. W. noopt ons tot nog enkele
opmerkingen.

Prof. W. zegt: „Waarom handhaaft men toch een
Anthropologie, die slechts steun vindt in de Schrift,
wanneer men die Schrift exegetiseert tegen de Gerefor-
meerde exegese in“. Zie zoo daar kunnen Kuyper, Bavinck,
Hoekstra enz. enz. het mee doen. Ook Prof. Vollenhoven
exegetiseert al zoo ongeveer niet Gereformeerd... D).

Wie volgt?

Nog een opmerking.
Prof. W. eindigt zijn artikelenreeks met dezen zin:
„Mijn broeder, deze zinnen zou ik, als ze op zichzelf
stonden en als ze geen verband hadden, niet hebben
gezegd“.

We hebben reeds er op gewezen in een vroeger artikel,
dat Prof. W. wezenlijk niets terugneemt. Want wat
hij in dezen laatsten zin zegt, zegt iedere schrijver, ook
als hij het woord broeder niet gebruikt. Het is mogelijk
elken zin uit zijn verband te rukken. En heel veel uit
zijn verband gerukte zinnen zouden wij los van het
verband niet zeggen.

Maar — Prof. W. weet natuurlijk wel wat hij ge-
schreven heeft.

Van zijn stellingen — dat zijn dus niet „uit ver-
band gerukte, losse zinnen“, neemt hij niets terug.

Zoo?!

In 1930 nam Prof. W. een uitspraak over van Greij-
danus. En Prof. W. poneerde deze overgenomen uit-
spraak als zijn stelling.

Ze luidde:

„De Gereformeerde psychologische beschouwing moet
een Anthropologie opbouwen, die gebaseerd is op de
Christologie.“

En hij voegde er direct een tweede stelling aan toe:
„De Christologie maakt dat mogelijk“.

In 1934 schrijft Prof. W.:

„Trouwens het is onjuist om te zeggen, dat wij van
uit Christus onze zielkunde of onze Anthropologie
zouden willen opstellen.“

worden veronachtzaamd. Christus is Paaschlam,
maar meer dan dit. Hij is Vervulling van
het Paaschlam.

Rijst nu de vraag, of de Dooper, vervuld met
denzelfde Heiligen Geest, die den evangelist on-
feilbaar heeft geleid, wel zeker aan dat Paasch-
lam heeft gedacht, dan mag te inderdaad bevesti-
gend antwoord vinden. Typeerend immers is, dat
het Griekse Evangelie van Johannes (1:29, 36)
in de weergave van zijn woorden dat Arameesche
woord met twee beteekenissen vertaalt door:
Lam, en niet door knecht of knaap.

Deze vertaling, zoo mag wel worden gezegd,
neemt de Heilige Geest, die den apostel indachtig
maakte, „uit Christus“. Want Jezus Christus heeft
Zijn verlossingswerk gezien en uitgericht met het
oog op den God des Verbonds, die het eerste
Paascheest had gesticht, en de slachting der
eerste Paaschlammeren had verordeneerd. Het
is daarom, dat Hij met Zijn broeders eerst niet
wil opgaan naar het Loofhuttenfeest. „Gaat gij
heden op tot dit feest; ik ga nog niet op tot dit
feest; want mijn tijd is nog niet vervuld.“ (Joh.
7:8). Christus kiest daar dat ander feest zeer be-
slist als de tijd der beslissing; de tijd der ver-
vulling; Zijn tijd als Christus, Middelaar.

Duidelijker nog is Christus in Zijn wil, als het
Paaschlam Zijn leven af te leggen, wanneer Hij
deze dingen met Zijn discipelen behandelt. Lees
maar Matth. 26:1-5.

Als inleiding op het Ijdensevangelie van Mat-
theüs wordt het figuur van het Sanhedrin ge-
teekend tegenover Christus. Het Sanhedrin ver-
gadert en besluit tot den dood van Jezus. Want
de Hoogepriester Kajafas had zoo de kwestie
voor hen opgelost: „Het is beter dat één sterft
voor het volk, dan dat het heele volk verloren
ga“. Dat was het priesterwoord; het woord, dat
opkwam voor het volk. Maar ach, hoe heeft de
hand, die het offermes nu houdt. Niet op het
feest! Om der wille van de schare. De pries-

ter Prof. W. neemt geen stelling terug E).

We willen echter niet eindigen zonder een woord
van erkentelijkheid.

Wij stellen het op zeer hoogen prijs, dat Prof. W.
dit probleem aan de orde heeft gesteld. En hij zegt zeker
ook zeer behartenswaardige dingen F).

Als Prof. W. er op wijst, dat er veelszins onderscheid
is in de uitspraken, die we vinden over zielkundige
problemen in de locus over Christus en in die over den
mensch, beamen we dit ten volle G).

Het is zijn verdienste, dat op deze dingen gewezen is.
Dat voor deze punten belangstelling is gewekt H).

H. S.

Naschrift.

A) De Steen heeft volkomen gelijk. En toch heeft de
schrijver van den brief in „De Reformatie“ van 30 No-
vember ook gelijk. Het is alleen maar vreemd, dat
De Steen niet begrijpt, dat beide uitdrukkingen juist
kunnen zijn. De schrijver van den brief bedoelde na-
tuurlijk naar een formuleering te zoeken, waarbij hij
den nadruk kon leggen op de twee zijden, die er bij
de oudere opvatting steeds aan het leven van de ééne
ziel waren geconstateerd.

B) De Steen moet dit maar eens nalezen in verschil-
lende boeken, die, ofschoon door „bevoegde“ hand
geschreven, de onderscheiding tusschen het hoogere en
het lagere zieleleven handhaven. Deze onderscheiding
toch komt herhaaldelijk voor bij Bavinck en Geesink
en de facto ook bij Hoekstra. Zij is dus werkelijk niet
door mij ingevoerd, noch door den bewusten brief-
schrijver.

C) Dat de uitdrukking „geestelijk worden“ hier door
De Steen fout gebruikt wordt, komt, omdat hij (zie
vorig artikel) de uitdrukking „geest worden“ verkeerd
interpreteert.

D) wat is dit toch eigenlijk een wonderlijke repliek,
een repliek van exclamaties. Wat bewijst dit nu alles?

Maar het dwaze in deze exclamaties wordt nog duide-
lijker, wanneer wij bedenken, dat ik geen letter zelfstandig
heb geëxegeseerd. Ik stel mij altijd op het standpunt,
dat ieder vakman zich moet houden bij zijn eigen vak.
Daarom controleer ik gaarne de exegese van den psy-
choloog of filosoof, door middel van heiligen exe-
geten zeggen. En De Steen, die kennis heeft kunnen
nemen van alles wat ik schreef, moest bedenken, dat
hij niet spreekt voor de tribune en dat oratorische ex-
clamaties als deze laatste, ons geen stap verder brengen.
Wil hij de door mij gebruikte exegese aanvallen, dan
moet hij zich wenden tot de exegeten, aan wier commen-
taren ik mijn gronden ontleende, in casu, van de nog
levenden, Prof. Groshede en Prof. Greijdanus.

E) Neen, inderdaad niet. Ik kan een Anthropologie
eischen, die gebaseerd is op de gegevens der Chris-
tologie. Dat wil natuurlijk zeggen: op de An-
thropologische gegevens ons door de
Christologie verstrekt. Maar daarnaast moet en mag
ik volhouden, dat ik toch niet wil zeggen, dat
wij onze zielkunde of onze Anthropologie
opbouwen van uit Christus.

Dat De Steen dit verschil niet ziet, vind ik vreemd.
Ik houd mij overtuigd, dat hij bij eenig nadenken
ook zelf deze twee uitspraken niet als contrasten zal
belevén.

F) Ook ik wil gaarne met een woord van erkentelijk-
heid eindigen. Wel kan ik dan niet inzien, dat De Steen
mij heeft begrepen, toch heeft ook zijn schrijven het
voordeel gehad, dat ik mij opnieuw ernstig op de onder-
havige problemen heb mogen bezinnen. Zie verder sub G.

G) Voor deze erkenning ben ik De Steen zeer dank-
baar. De Steen erkent dus een discrepantie tusschen
uitspraken in deze twee loci in de dogmatiek. Ik zou
hem nu willen vragen: is nu niet zijn fout geweest,

ter komt op voor het volk, en hij durft niet om
het volk! — Christus staat daar tegenover. Hij
kiest juist het Paascheest. „Gij weet, dat na
twee dagen het Pascha is, en de Zoon des Men-
schen zal overgeleverd worden, om gekruisigd te
worden.“

En ook datzelfde evangelie van Johannes, dat
van den Dooper ons verhaalt en van Zijn aan-
wijzing van Christus als het Lam Gods, brengt
Jezus' sterven in verband met het Pascha der
Joden. Het was de voorbereiding van het pascha
en omtrent de zesde ure, dat Pilatus tot de
Joden zeide: „Ziet, uw koning“. (Joh. 19:14.)
Zoodat ook Paulus het uit Christus neemt, wan-
neer hij zegt: „ons Pascha is voor ons geslacht.“
(I Kor. 5:7).

Tegen het vallen van den Goeden Vrijdagavond,
terzelfder ure dat de Israëlietische huisvaders
in den tempel door de priesters ieder zijn paasch-
lammetje slachten lieten, is Jezus Christus, het
Lam Gods gestorven, alzoo vervullende de wet
van Paschen, de wel der verlossing uit het dienst-
huis.

• • •

Toen brak dan waarlijk aan de nieuwe tijd.
Toen is dan het volk van God verlost niet door
vergankelijke dingen, zilver of goud, uit den ijde-
len wandel, die hen van de vaderen is overge-
leverd, maar door het dierbaar bloed van Chris-
tus, als van een onbestraffelijk en onbevlekt lam;
dewelke wel voorgekend is vóór de grondlegging
der wereld, maar geopenbaard is in deze
laatste tijden (I Petrus 1:18-20).

Wat Johannes de Dooper heeft geprofeteerd
en niet gezien, dat is toen verloond en is nog
heden zoo. De Dooper heeft het Koninkrijk ge-
predikt en ook het Lam van God. Toch kon hij
zo niet altijd rijmen, die twee (Matth. 11). Hij wist
zoo goed van 't Koninkrijk van God, maar zat ten-
slotte in den kerker van een koning der aarde.
Triumfeerden toen de vier dieren van Daniël? Het
Bleek niet hun roofdierenaar in Herodes? Het

ook in deze bestrijding weer, dat hij voortdurend deze
discrepantie negeerde en beurtelings dan weer eens
van uit de eene locus en dan weer vanuit de andere
locus mij aanviel? Hij heeft schier alle gegevens hem
door de beide loci verstrekt gebruikt, maar als er
„veelszins onderscheid is in de uitspraken dezer loci“,
dan moet daaruit volgen, dat De Steen bij zijn bestrij-
ding van mij niet is uitgegaan van een basis, die een
eenheid is. De Steen heeft in al die artikelen gedaan
alsof de tegenwoordige dogmatiek ten dezen een gesloten
systeem was. Vanuit dit onaantastbare fort heeft hij
mij bestookt. Nu, aan het eind, erkent hij ineens, dat
hij toch niet een eenheid van beschouwing vindt in de
dogmatiek. Dus hij heeft mij bestreden vanuit met
elkaar niet overeenstemmende standpunten. Is het
wonder, dat deze bestrijding mij doet zeggen: zeg mij
dan eerst eens hoe gij zelf over de dingen denkt, opdat
ik wete welke punten uit de Anthropologie en de Chris-
tologie door U niet erkend worden als uitgangspunt
voor de bestrijding. Uit de discrepantie in het door
De Steen in deze repliek aanvaarde standpunt is ver-
klaarbaar het feit, dat hij mij, waar hij mij vanuit met
elkaar strijdige beschouwingwijzen aanviel, telkens
meende te betrappen op tegenspraak met mijzelf.

H) Wij danken De Steen nogmaals voor zijn aanval
en zijn repliek. Ik ben dankbaar voor de belangstelling,
die ook De Steen aan mijn opvatting heeft willen geven.
Ik moet echter de bestrijdingswijze van De Steen af-
wijzen. Onder het vorige punt merkte ik reeds dingen
op, die mij doen zeggen: zou het niet vanzelfsprekend
zijn, dat De Steen met verdere repliek wacht tot hij
zelf zoo ver is, dat er voor zijn eigen beschouwing niet
meer is „veelszins onderscheid in de uitspraken, die
wij vinden over zielkundige problemen in de locus over
Christus en in die over den mensch“.

Zoolang De Steen enerzijds deze erkenning doet, waar-
voor ik hem dankbaar ben, maar anderzijds bij de be-
strijding van mijn opvatting van al die onderscheiden
uitspraken dankbaar gebruik maakt, acht ik mij dan
ook van antwoord op zijn discussie verder ontslagen.

Ik wil hier dan ook wel reeds uitspreken, dat ik op
het boek van De Steen, wat hij eenige malen aan-
kondigde, niet zal antwoorden, indien er in genoemde
opzichten geen nieuwe gezichtspunten worden geopend.

Ten slotte wil ik De Steen hartelijk danken voor het
goede, dat hij met zijn artikelen heeft beoogd en voor
den arbeid, dien hij er aan heeft ten koste gelegd.

En hiermede nemen wij afscheid van De Steen en
van de lezers van dit blad.

J. W.

GEESTELIJKE ADVIEZEN

[Vragen voor deze rubriek te zenden aan De D. van
Dijk, Akkerstraat 26, Groningen.]

De Fernhout, die eenigen tijd deze rubriek
„Geestelijke Adviezen“ heeft verzorgd, heeft ge-
meend, om der wille van zijn leeftijd en het
minderen zijner krachten, zich van dezen arbeid
terug te moeten trekken.

Op verzoek van den Hoofdredacteur heb ik op
mij genomen te trachten deze taak over te nemen.
Een gemakkelijk werk is dit niet.

Alleen reeds het gaan staan in de plaats van
een man als De Fernhout, is iets, dat iemand, die

Koninkrijk en het Lam, het zijn toch wel con-
trasten. En tot conflicten komt het daarom bij
ieder, die hen verneemt, en zijn Bijbel vergeet.

In de oud-testamentische openbaring sprak het
bloed van het Lam reeds van 't voorbijgaan van
den engel des verderfs en van Farao's ondergang.
Toen reeds bleek Christus, hoewel geopenbaard
onder het teken van een lam, sterker dan wat
ons wordt verloond onder de figuren van een
leeuw, een beer, een panter. Maar de nieuw-testa-
mentische openbaring bevestigt ons, dat het Lam
van God de macht van 't Koninkrijk der genade
openbaart. Na Exodus 12 komt Jes. 53; en het
wordt vervuld.

De lijn loopt van Ex. 12 over Jes. 53 en des
Doopers woord en Christus' keuze van den dag
en het uur van Zijn sterven naar Openh. 5: „Ik
zag, en ziet, in het midden van den troon, en van
de vier dieren, en in het midden van de onder-
lingen, een Lam, staande als geslacht“.
„Ween niet!“

Wanswerd.

R. SCHIPPERS.

1) Voor de verbinding van Ex. 12 en Jes. 53 zie J. Ridder-
bos, De Profetie Jesaja, II, Kampen, 1934, blz. 142; S. Greij-
danus, De brieven van de Apostelen Petrus en Johannes,
en de brief van Judas, Amsterdam, 1929, blz. 73, en dezelfde:
De Openbaring des Heeren aan Johannes, Amsterdam, 1925,
blz. 136.

2) Zie J. Jeremias, in Theologisches Wörterbuch zum
Neuen Testament, herausgegeben von Gerhard Kittel, I,
Stuttgart, 1933, blz. 343.

3) Over hairein zie S. Greijdanus, De brieven van de
Apostelen enz., blz. 466: „het wegdoen harer schuld door het
dragen harer straf“.

4) Over de vraag, of ook Joh. 19:36: „deze dingen zijn
geschied, opdat de Schrift vervuld worde: geen been van
Hem zal gebroken worden“, niet een heenwijzing is naar
Christus sterven als Lam Gods, is verschil van meening mo-
gelijk. Een andere exegese geeft K. Schilder, Christus bij
den uitgang van Zijn lijden, Kampen 1930, blz. 526, aanm. 1.